

Момчило Јокић
ТИШИНА ОЧАЈА

Уредник
Зоран Колунџија

Copyright © Прометеј, 2024.
Copyright © Момчило Јокић, 2024.

МОМЧИЛО ЈОКИЋ

ТИШИНА ОЧАЈА

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

*Говорићу да одахнем, оћворићу усне своје, и одговорићу.
Нећу іледати ко је ко, и човеку ћу іоворити без ласкања.
Јер не умијем ласкати: одмах би ме узео іворац мој.*

Књига о Јову 32, 21, 22, 23

Порука у боци

Да се договоримо: ово што сада желим да саопштим стављам вам на располагање са пуно поверења и уверен у ваш високи проценат дискреције док будете читали наредне редове. Све док се не разиђете са прочитаном књигом која ће бити поносна на вашу одлуку да то учините и веома задовољна што као такви битише на земљи начичканој од инстант ниткова, полуфабриката којима су странице било ког штива далеко као њихова опала коса са коже на вечито празној главурди.

Прихватате мој предлог, видим да сте једногласни, што не значи да сте сви у праву. То што исто мислимо по овом питању не значи да мислимо добро, тачно. И да не заборавим, кад све прочитате, кад вам у глави остане макар једна реченица, дајте књигу првом до себе. Књига јесте вечита усамљеница, али немојте мислити да јој то стање прија, да у њему ужива. Књига најбоље зна шта је социјална еманципација, боље од свих нас. Књига, за разлику од људи, поштује и једну једину добро написану реченицу. Људи који примају то добро већ унапред спремају освету, јер ниједно добро неће остати некажњено, да потврдим – није наодмет – још једном Сидранову мудру мисао.

Откривамо дакле заједно истину целу и једину Аниног света, којег, у то сам уверен, никога неће оставити без стављања прста на чело. Али кад је већ тако, добри моји читачи ових страница, рећи ћу вам кроз двоструку призму лични осећај – делим га са вама као за мене веома важан и готово преовлађујући: кроз дуги низ година борим се да разбистрим хоризонт који сам волео због његовог бескраја с једне, а с друге стране мрзео осуђујући га што је то животно пространство запосело заправо сваки трен, дамар, титрај, сваку врсту узнемирености, посејало на мом житилишту све клице и коров, све плодове и растур, веру и неверу, сахрањујући и наду у коју никада нисам веровао, као и ону која умире последња, непотребна и мени и другима, који не верују у бајке из којих смо некада много научили.

Али бајке су тада томе служиле, сада су на сцени друге, теже, не кажем паметније, али неизбежне белешке помоћу којих обнављам сећања извучена из стварности, маште, снови, халуцинација, подвести која се указује на напуштеној земљи моје главе често као мазна и тако потребна, други пут мрска и огавна.

А онда ме једном приликом од срца насмејала, прекидајући ми ток мисли, Милена, жена која је годинама одржавала нашу кућу, чаврљајући са можебити неком колегиницом или пријатељицом, реченицом упућеној неком са друге стране жице, да „њен ’газда”, тј. ја, „ништа не ради, само од ране зоре седне за сто и само пише”. Кад је то чула моја супруга, одмах је сишла у кухињу и у знак солидарности дотичној скувала кафу и принела баклаву на чији је изглед и укус била неизмерно поносна.

Буди ме то све из сна дубоког и сталног и док корачам ногу пред ногу, и док покушавам да се кроз пуни спринт подсетим на себе како сам снажно и реско правио „осмице” заобилазећи заљубљене парове који су добили благослов од пет сестара, пет звезда Даница, да ту, баш на предивном херцеговском шеталишту размењују нежност, док би таласи

љубоморно експлодирани у серијама без краја, желећи да побегну од долазеће, досадне бонаце као да их на то присиљавају далеки, невидљиви а ипак спремни нови валови са једног од светом раширених океана.

И док сам онако мршав само себи ландрао као издужена сенка, не желећи да у том трку случајно развојим неколико временских парова који су се чврсто држали за руке са бо-рама и флекама добијеним од љубави коју су размењивали деценијама, а сада на тој писти покрај мора служе као подсетник младима да је и то могуће, да је и то лепо што долази, да се у томе крије суштина и лепота живота.

У непролазној љубави, то су ми тада говориле те руке, то су ми тада сутерисали ти дугачки, помало стидљиви пољупци долазеће младости, и лагано, готово стидљиво окретање старијих који су вртели филм из којег су остале само њихове напукле руке и стално сећање.

Не жалим се овде на тежину писања редова који су састављени према, нећу рећи искуству – у њега не верујем – готово десет година интензивном размишљању и скупљању факта, стварних догађаја са којима сам се суочавао покушавајући да колико ми памет дозвољава у њихов садржај и корен продрем што јаче и дубље. Не могу да кажем да је тај напор био узалудан нити сувишан, а камоли непотребан. Може бити да ми је послужио веома сврсисходно, често и као нека врста коректива, неког другог сопственог одраза себе у целини и појединостима, што са ове тачке, да не кажем гледишта, човеку просто даје неку скривену и превише дуго потиснуту потребу да се суочи пре свега са собом. Потом све друге доведе у објективну раван, друге одбаци да га не би вукли у подрум, да му сваки сусрет са њима не одузме трећину тела и духа због њихове глупости до које јако држе, да избегне те сусрете од којих има само ново разочарање, нове лаже, појачану и никада смирену патологију која кроз такве тражи вечиту резервацију да оголи тело, оскврне и поништи ум, претвори га у листић који и лагани маестрал вуче где он

жели и како хоће. Без реда и мира извуче дебљи крај, поново се преиспитујући зашто су се тако размножили курвини синови и кад ће задовољити пожуду не питајући за жртве које остављају без трунке савести иза својих леђа. А онда пређе у поље макар мало откривене животне воденице чији се точак не окреће брзином коју јој искључиво одређује, већ зависи и од водених токова који понекад ударају јако и бучно, потом се претварају у разводњену и обеснажену, ником потребну тако утопљену у свом плићаку.

Као и човек кад се окрене иза себе, види и гази углавном остављени плићак од мозга.

Дајте књигу првом до себе.

Пролог

Човек тешко прихвата и признаје тежину сопствених грехова. А кад осване на рушевинама учињеног дела, као да добије нови подстрек. Ослобођен обавезности кроз чудни, тајанствени стимуланс, он себе приморава да и даље трага ка невидљивом греху. Врзма му се по глави, провоцира, нуди, и на крају доспева у његово власништво. Хрлећи ка новом, лако прекрива и складишти стари грех. И не брише трагове постојећег, грозничаво тражећи нову шифру за отварање никад затворених грешних врата живота. Тако постаје пасионирани колекционар, тако се множе пориви и пожуде. И патња. До посрнућа.

Нема дана да човек не обогати своју колекцију грешне душе. И улази као пуноправни члан у свет зависника од броја остварених грехова. Спреман да и тако обешчашћен одреди његову цену, себе унапред амнестира и износи је на отворену аукцијску продају. Нуди га и другима, толико више нема стида. Црквена звона говоре тишином од срама. Светларници у портама постају тамне нише. Кад се стид први пут открије и покаже, постаје уобичајена појава. После тога његова видљивост се подразумева. Безмало прижељкује и не-

гује. Неразумевање и одбацавање тешког и забрањеног дела стално испред њега ставља искушење и одводи право према грешном вртлогу, из којег не може да се извуче, нити да га одагна од себе.

Напротив, он то патолошко нарастање и потребу доживљава и оправдава као дар, извор питке воде којом и не покушава да опере почињену грешку, или је макар мало испере. О признању да и не говоримо. Ако му је то сам Бог омогућио, вели, зашто би му један учињени грех ускраћивао други?

Бог уосталом све опрашта. Грешни су безобзирни у захтевима. Кад већ Бог прашта, траже да то чини одједном, збирно, за више њих. Да не губи време на појединачне и уникатне носиоце грешних власничких листова. Уосталом, нема више човека са једним грехом!

Грех, колико год био снажан и разоран, отвара увек нови нумерички низ. Тути јер реч грех се скоро никада не изговара. Грешници су је преименовали, променили јој садржај и значење. Тако се грех у вокабулару грешног сада изговара као преступ, прекршај, нешто што је уобичајено и ефемерно. И зато никада не престаје да добија на дужини и трајности.

Један грех пружа уточиште другоме и ту нема интермеца. Један грех је недопустиво мало убрати са тако плодног, разгранатог и родног човековог животног стабла. Са њега се увек може пуно додати, изнова ставити и допунити у човекову грешну, увек рашнирану велику торбу.

За разлику од Евине и Адамове једне јабуке. Ништа се код човека више не завршава на једном угризу.

Слаткоћа и страст греха је омамљујућа, лепљива, изазовна. Посебно ако се у њега утка и тајна. Тада дует добија необичну снагу. И изазива дивљење унутар њеног починиоца. Стиже до раскоши која се залива као Исусово дрво. Све латице су на броју. Поготово оне које цветају из стабла.

Кајање и окајање код човека спори су као и његово мирење сопствених супротности. Ове две речи – кајање и окајање – као да су се управо загубиле у човековом судару

различитости и сталном судару себе и себе, том дуализму који олако одбацује дату могућност да се он унутар себе умири, споји на животној раскрсници, освести, да му се душа и тело пронађу и ускладе. Она могућност дата великодушно од Бога траје краће од потребе да се у лични катастар легализује нови грех.

Животни деловодник увек је спреман да прокњижи новонастали грех. Тек као стална симболика: отварање велике капије кроз коју ће са посебним ритуалом добродошлице, раширених руку, испратити један и помпезно, са фанфарама, дочекати други грех.

Али други никад не потиरे први.

Човек не воли једнину, множина га очарава.

Много од ништа и ничега.

Грамзивост, похлепа, страст, забрањено воће греху лако отварају оловна врата.

Сваки грех у себи садржи довољно састојака да донесе зло. Од њега се плаче тихо, прикривајући га.

Или гласно, запомажући до небеса.

Он у животе улази из мрака, чврстим кораком.

Његово раслојавање и разлагање траје дуго и упорно. Преноси се вековима и не застарева!

Грех избегава сусрет за светлошћу – која би могла да му заслепи ионако стално спуштене очне капке – како се кроз њих не би могла ни назрети, а камоли видети у пуном обиму.

Али никада не одлази, никада!

Признавање греха чинимо само у оној мери која нас тренутно и ограничено ослобађа. И тако, греси се ређају у низу као бројанице, не испуштамо их из руку.

Гомилају се.

Грех је прелазан.

Не може да се сакрије. Као ни тајна.

„Хоћеш ли ми сачувати тајну пријатељу?“, запитао је један у шпанској пословици сапутника. И додао, док се овај пре-

мишљао, није сачекао одговор: „Ипак ћу је најбоље сачувати ако ти је не кажем.”

И ретко се питамо како чувамо и живимо са грехом у себи.

Просто: претворимо се у бршљан. Срастемо са њим. И прекријемо га тајном.

Грех је и немилосрдан судија: свака његова пресуда је драконска. Памти се и препричава. Уреже као жиг! Кроз генерације!

Некада је грех исписивао казну, ред по ред, адресирао и узвраћао ударац на друго или треће колено.

Сада удара на прву.

И Бог је схватио: време је новац.

Видео је то код својих изасланика.

Ново је и лудо време, сада делује много брже.

Нема чекања.

Зато удара директно, тамо где највише боли, нема аболиције.

Без одлагања диктира у перо пресуду.

Титулару греха, тако је одређено да га док живи носи са собом и испашта због њега.

Главни лик романа донео је у своју кућу причу о греху, потом и страшну казну.

1.

Мој дан се лагано примицао повечерју, притиснут флаком, тежак и оловно кишовит. Тражим, дозивам и чекам помоћ од долазеће ноћи због силине ветра који се с лакоћом поиграва великим таласима, правећи од њих прекриваче чудних и необичних облика.

Огромни вео, раширен преко оштрих и неправилних стена, изгледа као да је намерно, преко сваке мере густо нацигован штеповима од руке неке претерано заљубљене кројачице. Истина, скончава брзо, пребачен преко неправилно распрострањених хриди. Призор подсећа на велику плисирану сукњу од свиле са непотребно придодатим штрасом. Оберучке прихвата на себе раскошни колорит који се лагано, у цик зоре, са тачно одређеним размацама уз помоћ божијих лестви, спушта најбољи пар женских ногу право са небеских висина. Трен касније, између два удара огромних валова, све се претвара у велику водену скраму и паучину. За тили час прелази у неправилни водоскок, као да су се баш ту затекли сви вајари света, и баш ту, на херцегновском мулу, од каменних громада прави фонтане које ће покупити разливену воду и све претворити у један велики мизансцен.

Тамо где су ми пристали бродови одузели снове о слободи, и заробили видокруг да посматрам таласање градске луке „Шквера”, и преко њега раширим видик до парка одавно срушеног лепотана, хотела „Боке”, па све горе до никада освојених брда – као брижне мајке обгрлиле су тај крајолик – заклањајући својим телима нестварну лепоту Херцег Новог, којој никада нисам успео да видим ни крај ни почетак.

Живопис украшава градски велики обелиск – не повлачи се ни дању ни ноћу – украшен витражима, мозаицима и звоницима који се без престанка диве колажним пејзажима свеопште разноликости. У том огромном амфитеатру варијетета сваки делић распрострањеног декора вековима добија на снази, бајковитости и неверици. Никад се нико није усудио да такав иметак процени. Такво богатство природних дарова и блештавила не трпи процену. То је мера сама за себе... Дубљи смисао чари и унутрашњег мира, склоп неповљивог и недокучивог природног уметничког израза. Она је ван сваког домашаја било којег уметничког правца: њена репутација и универзалност не трпе одређења. Фриз колоритних новских непретројаних орнамената припада само људским душама и очима.

Невреме се заувек настанило у мени.

Волим невреме. Подсећа ме на моју младост, разбарушену, хировиту, а богами, кад затреба, и курчевиту.

Младост нас лако и брзо оставља иза својих леђа, не удостојивши нас ни поздрава. Она добро зна шта нам је све подарила и исхеклала на вишегодишњем бајковитом столњаку среће. Њен авантуристички дух поигравао се са нашим неосвојивим висинама, долазећим магнетизмом узбуђења, препуштајући нас сталном и нежном додиру младог месеца под чијом се диригентском палицом одржавао стални каламбур. Зато и презире патетичне растанке. Светлела је изнад наших глава, чак и онда када би одлазила на заслужени починак, остављајући нам у мираз лепа лица, пуноћу живота, не тражећи да разумемо њену раскошну великодушност

и несебичност. И објашњење за њену пролазност. Младост, као и девојке, брзо процвета, па онда пусти животу да целог века сакупља разбацане и осушене латице од којих прави хербаријум сећања и пролазности. Нестане и заврши као најлепша звезда падалица наспред океана. Тон одјека њеног пада никада не престаје. И поврх толико искуства и поновљених лекција, упорно, са оног истог веза укрцава нове младе животне пливаче, водећи их до отворених пространстава животног отранта, до нових усхићења, страсти, разбрушености и опште опојености. Тај триптих, прејак спев, вечито се врти као вилинска грамофонска плоча стављена на средину животног ораторијума, као доказ извора инспирације и непролазног ритма. Припремајући их за предају, већ спремној старој луни – у тој примопредаји младом месецу – одузима и право да светли оном снагом, моћан, чист и непоновљиво леп. Млади месец на небу се повуче у себе, није му право, али се, као и човек, помири са судбином. Зна да са растанком од младости неповратно одлази ка старости, да поново осети како се лагано у тим непрестаним животним циклусима по други пут преображава у немирно дете.

Успева да баш такав остане у неизбрисивом сећању и уреже се као вечити белег вредан сталног погледа према његовим одавно исписаним светоназорима, порукама и тајанственим шифрама које се никад не заборављају. Тај меланж има вредност неког одавно заборављеног ручног рада. Тада животну палицу на путу без повратка полако преузима тмина. Зато ме сада не напушта неверина, ни кад су дани ведри. Мислио сам дуго да сумрак најављује увод у смирење. Да потпуна помрчина и саблазан све утишају и доведу у склад, лукаво упућујући ветар и море у мирну луку. Дечје наивно и неискусно.

Ипак, волим ноћ. Тамну као катран. Само кроз густину таквих ноћи могу да маштам и стварам светле слике. Тада су моје мисли беле и лако се пробијају кроз непрегледно црнило. Нудим изнова себи контраст какав је и сам живот.

Овај никад заустављени перформанс са свим својим заносима и фантазијама не отказује представе, нити је било коме наплатио улаз у живот са маштаријама, сновиђењима, импресијама, антагонизмима, илузијама, предубеђењима и патњама – вечито држе отворена вратанца животне билетарнице. Непрестани либрето, никада није прешао у стање исечка истргнутог пасуса, увек се игра на платоу или подземном пролазу. Стиже тамо преко перистила до непрегледних фундуса лепотâ из којег свако добије оно што је заслужио. Црна ноћ доноси светини тачно онолико светлости колико уме да препозна и пронађе. И пред трачком ноћне светлости човек се чак и пречесто поклања исказујући јој велику захвалност.

Дању то никада не чини. Тако се у некој скривеној игри без утврђених правила између човека и таласа, макар привремено, прекраја судбина и позива у помоћ тишина, да спусти и смири природу у људску разбарушеност, одагна страх и спречи низ нових драматичних догађаја.

Тишина се најбоље чује кад се у једно споје дан и ноћ. Кад мине помрчина и промени боју, долазећа светлост се распростре преко сваке мере. Тада и сунце изађе из заклона и почне сенчити наступајући дан. Од силине светлости човек се често заслепи, па не зна шта ће са њом, а ни са самим собом. Тада највише подсећа на сопствену илустрацију.

Најбоље то знају стари рибари. Не причају о томе. Трагови су очити, и њих нуде без иједне речи, показујући своја наборана лица. Довитљиви ум, испред којег су истурена лица – избраздани као интарзија на фурниру, немоћна и отупела од сталног вишегодишњег клинча између мора и сунца – прелазе у пакосни и пркосни осмех. Свесни да је бекство од судбине немогуће и да је то танано судбинско ткање одавно припремило преобуку коју нико никада није могао да одбаци; од рођења стављену у једну од ткачких преслица за смртни починак, чије се педале притискају од првог човековог полукорака, првог животног кркланца.

Исту судбину деле и галебови који се губе у суманутом камиказа лету. Наликују на кометин пад како би се дочепали прамца на чамцу. Он се врти као дечија ветрењача, запала у морску пијавицу која се великом брзином креће ка копну. А прамец живота сече, док се и сам не пресече напола и претвори у одбачену гомилу која се пита: „Шта се догодило?”

Галебови су паметни, све им је јасно, имају добар преглед игре са небеских висина: дозивају се међусобно и сакупљају камерни оркестар да отпевају оду смрти. Зато је живот помораца и рибара „хлеб са седам кора”. Истина је увек груба и тврда, потребна као хлеб насушни.

Фуруна у којој се пече хлеб помораца никада се не гаси. Дими на на четири стране света, као некада пароброди. Рибари никада не знају која ће кора од ових седам да се заглави у њиховом душнику: да им окрене очи наопачке; колутају као да су хируршким маказама пресечене од очне дупље; примора их да махнито завлаче руке у грло; хладан зној их целе обузима; кора – препечена, хрскава и окруњена – оштре ивице као жилет секу живот напола. Ради, гребе, ретко посао оставља незавршен. Крај или не почиње.

Бог је морнар дугачке пловидбе. Рута је без краја. Он и сада хода по води. Раздваја душу од тела: полако одузима ваздух, сужава свест, нестајеш, а сједини их тек пред зору – тад човек лакше душу предаје. Али кад је јака невера на мору, тензија је у сагласју са снагом целе природе од које тело прожима језив, подмукао страх. Снага мора и моћи, спојена у једно тело, тада постаје убитачна. Страх је периодичан и разарајући. Кад је целовит, некако се амортизујеш, стави под контролу. Удари, истина, трају кратко. Пречесто се понављају. Као и неисписани животни кругови. Не трпе папир. Никад да се преброје, примире и запечате. Страх је, са смрћу, једини човеков пратилац са којим се не може дискутовати на равној ноzi.

Животни махови и насртаји су збуњујући. Он не разуме ту недоследност, несвесно је живи. И зато нема разлога да је

сецира и истражује. Мисли да је исувише добро познаје – вара се – као свој вечито проблематични и загубљени разум. Разуме је само оног трена кад се појави – и то за њега није изненађење – али ни знак да притисне С.О.С. тастер. Суочен са снагом природе и њене хировитости, кад мине олуја, скупља све своје преостале крхотине и страхове и сутрадан почиње све из почетка. Исто као кад га неочекивано и ненајављено посети љубав. Збуњен је, не зна шта би са њом. Трен касније сабере сву своју несвест и немоћ и прихвати је као божји дар, ничим заслужен.

Сцена личи на човека који броји последње животне секунде, на самртнички издисај: из уста се према бради и подбратку – споро и развучено као живот у нестајању – иде на доле, спушта беличаста пена; тањи се од ивице усана безбојна линија, оцртава се и препознаје само по неколико мехурића; нестају брзо, тек што се уоче, заједно са том, сада већ оку невидљивом цртом, добијају правац. Путоказ непогрешиво води ка гробљу. После тога на сцену ступа водена измаглица. Прекрива лица, чамац од папирних ветрењача претвара у сићушне броднице, једва видљиве у ковитлацу и снази мора, које смо као основци правили и предавали без гриже савести великим валовима. Никада не заборављамо ту лоше научену лекцију. Грижа савести, шта је то? Без крме и компаса правили су чудне кругове док их море није одвело са собом. На неку тајну адресу, у неке дубине предвиђене за сувенирско станиште са којим због бахатог, непросвећеног човека не знају ни куда ће, ни шта ће, ни где ће скончати. Човек све немилице затрпава, на крају ће и себе, у то нема сумње.

Овдашњи локалци ме зову „доторе”. Постао сам градски лик, већ годинама лако уочљив и препознатљив по гуменој кецељи са трегерима уврнутим наопачке и рибарским чизмама.

Ја мислим да није због тога. Пре сам стекао „брзу репутацију” због потребе гомиле да свачију причу допричава и